

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

A. H. Algra

Er was toen geen Koning

Een paar keer komt in het 'Boek der Richters' deze zin voor: „In die dagen was er geen koning in Israël; ieder deed wat goed was in zijn ogen”.

Wat bedoelt de Bijbel daarmee? Het ligt voor de hand dat de schrijver wil zeggen: er was geen sterk centraal gezag en daardoor kwam het dat iedereen maar een beetje rommelde. Het kan ook zijn dat er mee bedoeld is: niemand stoorde zich aan de wetten. Iedereen was zichzelf de wet.

Het is mogelijk, of zelfs waarschijnlijk, dat het boek van de richteren is opgedragen aan een koning, of dat het bestemd was om aan hem voorgelezen te worden. Wij weten uit het boek Esther dat aan de koningen van die tijd de boeken voorgelezen werden; de kronieken, waarin de dappere daden en het wijs beleid van de koning breed werden uitgemeten. In onze vaderlandse geschiedenissen kennen we er ook voorbeelden van, hoe de boeken van een opdracht werden voorzien: een breed verhaal waarin de lof van de stadhouder of de koning werd bezongen. En onze vaders namen wel dikke boeken ter hand, 'oude schrijvers' noemen we ze nu, waarin op de eerste bladzijden verschillende intekenaars spraken van het grote licht, dat bijvoorbeeld in Dirkxland opging toen dominee die-en-die daar zijn predikaties begon. Misschien heeft op soortgelijke wijze de schrijver van het boek Richteren aan koning en volk willen duidelijk maken, dat het bewind van de koning een grote verbetering betekende, als men dacht aan de chaotische toestand ten tijde van de Richteren.

Maar als we er even op doordenken, komt de éne vraag na de andere.

Als het boek Richteren een „schreeuw” is om het koningschap, hoe valt dat verlangen dan te rijmen met de duidelijke afkeer die de HERE van het koningschap had?

Alle tijden, alle volken en alle kerken hebben jaren gekend waarin geroepen werd om gezag. Voor de tweede wereldoorlog stond op aanplakbiljetten bij verkiezingen: „stemt op de partij van het gezag”.

Het gezag moest gehandhaafd worden. Frankrijk heeft na de tweede wereldoorlog een generaal als president gekozen. De kerken hebben het ook gekend, dat streven naar een sterk en centraal gezag. Nu, in onze tijd komt er een vloed op van weerstanden tegen het gezag. Frankrijk is niet gelukkig met zijn generaal en de kerkmensen foeteren op hun kerkvorsten en de trage concilies. Er is niets nieuws onder de zon: Israël heeft gezanikt om een koning, maar toen hij kwam was het lastig dat je niet meer naar een waarzegster kon gaan. Ook bleek de koning nogal duur uit te vallen en als hij niet meer goed bij zijn hoofd was zat je met de koning te houden en te keren.

David dan.

Maar zelfs David was wel eens een ramp voor zijn volk. Duizenden zijn gestorven toen hij zich verhovaardigd had. En verder zijn er niet zoveel koningen geweest die een zegen waren voor het volk.

Als het laatste vers van het boek Richteren een roep is om de koning, is dat wel een ijdel vertrouwen op prinses geweest.

Het kan zijn dat dit een rol gespeeld heeft in de gedachten van de schrijver van Richteren, dat de koning een samenbindende faktor kon zijn tussen de twaalf stammen. De auteur zou dan bedoeld hebben: zolang er geen koning was, handelde elke stam maar op eigen houtje.

Doch ook David had moeite de stammen samen te bundelen. Het heeft lang geduurd voor heel Israël hem accepteerde en zijn kleinzoon heeft prompt tien stammen van zich verwijderd.

Ook wat dat betreft behoefde men geen vertrouwen in de koning te stellen.

Heeft de schrijver met zijn klacht (ieder deed wat goed was in zijn ogen) misschien willen aangeven dat de wetten van de HERE niet nageleefd werden? En dat het koningschap hierin verbetering bracht?

Het koningschap heeft in dat opzicht niet veel verbetering gebracht, de weinige goede koningen niet te na gesproken. Terwijl toch ook de richters niet slechts regionale betekenis hadden. Steeds weer lezen we dat de richters Israël (dus héél Israël) richtten, vele decennia soms. De richters bonden het volk aan de wet.

Het is niet duidelijk wat de schrijver van het boek der Richteren precies bedoelt met de zin die hij verschillende keren neerschrijft. Hij schudt zijn hoofd over de tijd der Richteren en hij verwacht teveel van de koning.

Heel het boek Richteren vertelt er van hoe de HERE verlossing gaf aan Zijn volk. De verlossers die Hij in dienst had, faalden herhaaldelijk. Dat schrijven we niet omdat we onszelf uitnemender achten dan die mannen, van wie de brief aan de Hebreeën zegt dat ze door het geloof vijandelijke legers hebben zien afdeinzen.

Maar wèl zien we voor de zoveelste keer dat mensen altijd weer in gebreke blijven.

Welke dominee zit niet te sidderen bij zijn jubileum, als lofredenen afgestoken worden en welke ouderling zit niet te denken bij de „hartelijke woorden van afscheid tot hem gericht door de praeses van de kerkeraad”: „O, God, ik heb zo geknoeid, laten ze toch hun mond houden”?

Paulus schreef aan de gemeente te Thessalonika: „Trouw wordt niet bij allen gevonden, maar wèl getrouw is de Here”.

Dat is de Here Jezus Christus. Hij valt nooit tegen en bij geen enkele episode in Zijn levensverhaal behoeven we te zeggen: laten we daar maar niet over praten, dat is voorbij en dat kan beter vergeten worden.

Nee, in onze gesprekken en in onze kerkelijke samenkomsten kunnen we alles van Hem, al Zijn woorden en al Zijn werken, in het volle licht zetten. Hij kan het licht verdragen. Gode zij dank dat Hij deze Verlosser gaf. „Immers, zulk een hogepriester hadden wij nodig, heilig, zonder schuld of smet, gescheiden van de zondaren en boven de hemelen verheven” (Hebr. 7 : 26).

Kerkelijk Leven

Naar een generale synode? 'Ordnung' of bijbelse orde?

In het Nederlands Dagblad van 11 mei vroeg ds. Van Houdt om de samenkomst van een vervroegde generale synode. Wij schreven daartegen, dat het middel wel eens erger kon zijn dan de kwaal: de synode zou misschien inplaats van de knopen van ons kerkelijk leven te ontwarren de knopen gaan doorhakken. En dan zitten we definitief met de brokken. Wij zouden het graag anders zien. Dat er verzoening en vrede kwam. Die komt niet door synodale maatregelen, doch alleen door herstel van vertrouwen, door bekering en wederkeer. Dat kost tijd. Maar dat brengt genezing. Het is betrekkelijk gemakkelijk een ziek been te amputeren. Het vergt geduld om op genezing te wachten. Wie amputeert heeft blijvend verminkt. Wie op herstel wacht en daaraan werkt, die heeft het héle lichaam behouden.

Ds. D. van Dijk pleit in de Gereformeerde Kerkbode voor een spoedig (najaar 1968) bijeenkomende synode. Het moet. Om de volgende redenen:

1. De zaak van de twee geschorste lectoren moet tot een beslissing komen.
2. In de vacature Veenhof moet worden voorzien.
3. In Kampen behoren vier hoogleraren en een lector tot de groep Van Dijk,   n hoogleraar, prof. Veenhof en een emeritus hoogleraar, de heren Buwalda en Mulder behoren tot de Gereformeerde Kerk en volgens artikel 7 van het reglement van de Theologische Hogeschool moeten hoogleraren en lectoren lid in volle rechten zijn van een van de Gereformeerde Kerken in Nederland. En ds. Van Dijk stelt de vraag: Welke van deze hoogleraren en lectoren kunnen nu wettig hoogleraar of lector zijn? „Het is toch een onhoudbare toestand, waarin de  ne hoogleraar de andere ziet als „kerkscheurder” en die andere zijn collega ziet als een, die op het ogenblik, waarin de kerk in Kampen uiteen viel, geweigerd heeft gehoorzaam te zijn aan de oproep van — de broeders Van Dijk en Gritter —, pardon, ds. Van Dijk schrijft: —, de Koning der kerk?”
4. Datzelfde geldt ook voor de studenten.
5. „Denkt u zich het onmogelijke eens in van een toestand zoals die in Kampen bestaat, waarbij de pedel scriba is van de kerkeraad, die   n van de hoogleraren, die dagelijks met de pedel moet verkeren, ronduit beschuldigt van de zonde van kerk-scheuring!”

En ds. Van Dijk stelt de vraag: „Dat kan toch zo niet doorgaan?”

Dat laatste zijn we met ds. Van Dijk van harte eens.

Dat kan zo niet doorgaan.

De toestand is nog veel erger dan ds. Van Dijk hem tekent. De scheuringen gaan overal door. De spanningen in meer dan één plaatselijke kerk, in meer dan één classicaal ressort, binnen het gebied van meer dan één particuliere synode zijn groot. Dat dat zo niet blijven kan, da rover bestaat geen verschil van mening.

Maar de vraag is: Hoe komen wij er uit?

Ds. Van Dijk zegt met ds. Van Houdt: er moet een generale synode komen. Op korte termijn. En hoe die generale synode volgens ds. Van Dijk en ds. Van Houdt zal moeten handelen, is duidelijk. Zij zal „maatregelen” moeten nemen. Dat ligt op de weg van een synode. De synode zal moeten kennismaken, constateren, overwegen, oordelen, uitspreken, besluiten. En dan zal hetgeen de synode oordeelde, overwoog, uitsprak en besloot de maatstaf worden voor het herstel van „de orde”. Hoe die „orde” er uit zal zien wanneer de synode handelt in de geest van ds. Van Dijk, ds. Van Houdt, vier hoogleraren en één lector van de Theologische Hogeschool enzovoort, is niet twijfelachtig.

De synode zal dan uitspreken:

1. Dat de lectoren Buwalda en Mulder terecht zijn geschorst en hun ontslag verlenen;

2. In de vacature Veenhof zal worden voorzien;
3. Dat de hoogleraren J. van Bruggen, L. Doekes, J. Kamphuis en H. J. Schilder en de lector J. Lettinga behoren tot de Gereformeerde Kerk van Kampen en dat prof. C. Veenhof, prof. dr. H. J. Jager, de beide genoemde lectoren daarbuiten staan;
4. Dat studenten, die niet behoren tot de Kerk van Kampen (Van Dijk-Gritter) niet „wettig” student kunnen zijn aan de Hogeschool, evenmin als leden ener andere der synode onwelgevallige kerk.

Enzovoort.

Dan is „de orde” hersteld.

Maar wij vrezen d ze „Ordnung”. Zij is de orde van de kerkelijke overmacht. De overwinning van een kerkelijke richting, een kerkelijke partij, een kerkelijke modaliteit.

Dat betekent d ze orde is niet kerkelijk, niet christelijk, maar werelds en vleselijk.

Ze betekent het definitief maken van de breuk.

En op het werk van zo'n synode zal de zegen des Heren niet rusten.

De verschillen, de scheuringen, de slijtzwam zal blijven doorwerken. De symptomen daarvan zijn reeds aanwezig. Ik denk om een enkel voorbeeld te noemen, aan de moeilijkheden rondom het Gereformeerd Lyceum te Groningen. Da r beschuldigt men elkander ook van „afwijking van de belijdenis”, tot in kanselgeboden toe. Het is mij niet onbekend, dat ook binnen de kring van hen, die met ds. Van Dijk „Ordnung” willen scheppen aan de Theologische Hogeschool bepaalde predikanten van ziek- en sterfbedden geweerd werden omdat zij niet radicaal genoeg worden geacht. Binnen het G.P.V. moet de crisis komen: terwijl in de kerk broeders, vrijgemaakte broeders worden vervolgd, uitgebannen, weggeorganiseerd papt men in de politiek aan met mannen, die niet tot de vrijgemaakte kerken behoren en dat terwijl het G.P.V. heet geboren te zijn uit de vrijmaking der kerken en vrucht van ha r reformatie. Ik zwijg nog over verschillen op theologisch gebied.

Deze dingen schrijf ik niet met vreugde.

Maar wel: ter waarschuwing.

Als er op de wijze van ds. D. van Dijk c.a. „orde” komt, dan heeft men weer „een net kerkje”. Maar de loze kalk, waarmee men gepleisterd heeft zal straks blijken l ze kalk te wezen.

Om dan nog maar te zwijgen over de broeders en zusters, die men „uit Israël verdreven” heeft.

„Een net kerkje”.

Ik denk aan het verhaal, dat br. A. Janse vertelt van het oude kerkje in Ulrum in zijn prachtige boek „Van Dordt tot '34”. Wanneer De Cock in Ulrum preekte was de toeloop soms zo groot dat mensen, die in de kerk geen plaats konden vinden, ladders tegen de kerkmuur plaatsten om via een open kerkraam de preek te beluisteren. Door dit vandalisme waren er zelfs glasruiten gebroken. En de pleister van de kerkmuren was beschadigd. De kerkvoogden hadden die oude muren pas zo keurig laten berapen. En zo was het weer „een net kerkje” geworden. En nu waren de bepleisterde muren door die fijne beschadigd!

Een vijandig pamfletschrijver luchtte er zijn hart over: „alle brave Nederlanders mochten weten wat soort volk dat was!”

Dan gaat Janse als volgt voort:

„Heel veel jaren later zou 's Rijks-dienst voor oude monumenten en gebouwen daar komen zien en dan zouden de werklui komen, om al dat pleisterwerk af te kappen. Dan zou er nog meer vallen dan schilfers en glasruiten — dan zou heel de knoeipartij der 18e en 19e eeuwen verwijderd worden. Dan zou men dichtgemetselde deuren weer open maken en aangebrachte balken en muren opruimen — en dan zouden ook in de bouwkunst der kerken de harten der kinderen de vaders bewonderen.”

Aan dat pleisteren van de Ulrumse kerkvoogden, dat dichtmetselen van deuren, dat aanbrengen van balken en muren doet mij het roepen om een synode denken.

God beware ons!

Is het nu waarlijk niet mogelijk de strijd te staken en onder inroeping van Gods zegen pogingen te doen tot herstellen van de vrede?

Dat het laatste moeite zal kosten, staat vast.

Maar dat „maatregelen” geen uitkomst zullen brengen, is volkomen zeker.

Een vraag aan ds. D. van Dijk

Aan ds. Van Dijk heb ik nog wel een vraag: als de synodale maatregelen komen, waar moeten de uitgebannen dan heen? De kerk is toch geen vereniging. Als je buiten een vereniging komt te staan, dan sta je er buiten zonder vereniging of je richt een nieuwe op. Maar als de kerk uitwerpt... Doch dat kan de kerk niet.

De kerk kan slechts de sleutelen des hemelrijks bedienen. En zij mag door de eerste sleutel, de verkondiging van het Heilig evangelie slechts zeggen: „Als gij u niet met een waar hart tot God bekeert, rust de toorn Gods op u. Niet naar  ns oordeel, doch naar het oordeel van het Heilig evangelie. En naar dat getuigenis des evangelies zal God in de Dag des Heren oordelen”. Durft ds. Van Dijk het aan, dat de kerk z  zou moeten spreken van de hoogleraren, de lectoren, de studenten, die behoren tot de Gereformeerde Kerk van Kampen?

Door de ban spreekt de kerk uit: „Zolang gij u niet bekeert zijt gij uitgesloten van de gemeenschap der kerk (maar niet van de Gereformeerde Kerk te X, doch kortweg van DE heilige, algemene christelijke kerk) en van God zelf buitengesloten uit het koninkrijk der hemelen.”

Durft ds. Van Dijk het aan dat de kerk te X, IJ of Z dat zou moeten zeggen van de personen over wie hij schreef?

Een kerk verwerpt men dan eerst als zusterkerk als de Here Christus Zelf de kandelaar van zijn plaats genomen heeft.

G. VISEE

Durft ds. Van Dijk het aan, dat enige kerkelijke vergadering dat zou durven zeggen van de Gereformeerde Kerk van Kampen?

Misschien, doch ik huiver bij die gedachte, beantwoordt ds. Van Dijk die vraag bevestigend.

Doch ik ben er van verzekerd, dat hij dat Ja alleen zou spreken als logische consequentie vanuit de door hem betrokken stellingen.

En mijn broederhart blijft geloven, dat het broederhart van ds. Van Dijk zo niet kan spreken.

Mocht ds. Van Dijk de vraag ontkennend beantwoorden, dan zeg ik: daarmee is uw actie voor een maatregelende synode goedgeoordeeld. Ge gebruikt niet de enig wettelijke en wettige middelen tot behoud van de kerk, de sleutelen des hemelrijks, doch u ben op puur wereldse wijze aan het zuiveren van de kerk alsof dat een menselijke organisatie is.

Het is, ten derde, ook mogelijk, dat ds. Van Dijk zegt: Ik accepteer uw dubbele vraagstelling niet. Dan antwoord ik: ook dan geldt dat u met de kerk handelt als was ze een vereniging en met het kerkverband als ware het een puur wereldlijke organisatie.

Vraag aan de broeders buiten het strijdgewoel

Tenslotte heb ik nog een vraag aan broeders, die met ons onder de toestand in de kerken lijden, doch die zwijgen. Zij zeggen dat zij zich vernederen onder de hand Gods. Ik geloof hen op hun woord. Er is alle reden om nederig te zijn voor de HEERE. Psalm 130 mag ons allen wel in het hart geschreven staan. Maar „stil zijn en hopen op het heil des HEEREN” sluit niet uit dat we doen wat de Here te doen geeft. Jesaja 59 staat ook in de Schrift, die klacht des Heren: „Daar is niemand, die voor de gerechtigheid roept, niemand, die voor de waarheid in het gericht zich begeeft”, in datzelfde hoofdstuk, waarin ook beloofd wordt: „En er zal een Verlosser tot Sion komen, namelijk tot hen, die zich bekeren van de overtreding in Jakob.”

H. J. Geertsema

Geloof in discussie

inzake: dr. H. M. Kuitert, **DE REALITEIT VAN HET GELOOF. Over de anti-metafysische tendens in de huidige theologische ontwikkeling.**
Kampen 1966, 1967².

(III)

3. SUBJECTIVITEIT

3.1 De rol van de definitie

Het volgende punt van de aanklacht aan het adres van de metafysische theologie was, dat zij de menselijke subjectiviteit niet tot haar recht laat komen. Ook hierbij kan de vraag gesteld worden, of dit geldt binnen het eigen perspectief van deze theologie of alleen vanuit het perspectief van de anti-metafysische. Komt de menselijke subjectiviteit zoals die in de metafysische theologie zelf gedefinieerd is in het geheel van haar systeem niet tot haar recht, of geldt die voor een opvatting van de menselijke subjectiviteit, zoals deze wordt verdedigd in de anti-metafysische theologie? K. stelt terecht, dat het menselijk subject altijd, in elke theologie present geweest is. En hij merkt daarbij even terecht op: de definitie van het subject is in het geding. „Wie of wat de mens is, blijkt bij nauwkeurige analyse de beslissende vraag te zijn in de theologie” (p. 148).

Nu kan het duidelijk zijn, dat de definitie van het menselijk subject in de metafysische theologie sterk verschilt van die in de anti-metafysische. In de 17e en 18e eeuwse theologie wordt de mens gedefinieerd als redelijk wezen (animal rationale) (cf p. 101). In de 19e eeuw wordt de mens meer gezien als ethisch of gevoels-subject. En in de 20e eeuw is de mens althans in bepaalde kringen 'Existenz', het in vrijheid zich zelf stellende subject (cf p. 95, 98 v, 150 v), een opvatting, die ook in de 19e eeuw al wel aanwezig is geweest (b.v. bij Fichte), maar toen nog niet in de vorm die er vanuit het historisme aan gegeven is. K. zelf ziet het menselijk subject nog weer anders: mens-zijn is historisch zijn. Hierbij moet historisch niet worden opgevat in de zin van de 'Geschiede' van de existentiële filosofie, maar meer in de zin van de geschiedenis der historici. Het spreekt haast vanzelf, dat een latere opvatting van het mens-zijn niet tot haar recht gekomen is een voorafgaande wijze van theologische denken. Er dient dan ook niet gevraagd of de 'subjectiviteit' tot haar recht komt in een bepaald denken. 'Subjectiviteit' zonder nadere aanduiding is een weinig zeggende term, die in feite toch gevuld zal blijken te zijn vanuit de eigen overtuiging van degene, die de term hanteert. Het mens- c.q. subjectbegrip zelf zal onderzocht moeten worden op zijn merites. Daarom kan ook ten aanzien van de kritiek op dit derde element in de metafysische theologie gevraagd worden: wordt zij niet te vanzelfsprekend geformuleerd vanuit het perspectief van de auteur zelf: vanuit een vooropgestelde eigen opvatting van de menselijke subjectiviteit wordt gesteld, dat deze in de metafysische theologie niet tot haar recht gekomen is.

Nu is het waar dat in de ontwikkeling van het Westeuropese denken het accent op de betekenis van het menselijk subject steeds zwaarder geworden is. De rol die in het geheel van het spel aan het menselijk subject werd gegeven is steeds omvangrijker geworden, totdat tenslotte voor andere spelers geen ruimte op het toneel overbleef. Zoals K. zelf formuleert: „het subject waarvan de existen-

tie-theologie uitgaat, is het zich zelf stellende subject dat zich in laatste instantie als subject slechts kan handhaven door zich op zich zelf te stellen, d.w.z. zich zelf te isoleren om zich zelf te bewaren” (p. 149). Maar deze grote, andere spelers van het toneel verdringende rol is voorgeschreven met de definitie van het mens-zijn als 'existentie'. Deze definitie wordt door K. radicaal afgewezen (p. 148 v.). Gezien zijn fundamentele overtuiging: Gods zijn is Bondgenoot-zijn kan hij de definitie van de 'existentiële theologie' niet aanvaarden. Waar het menselijk subject zich zelf isoleert, blijft voor een bondgenoot geen ruimte over. Maar dan is K. ook het recht te betwisten via de term 'subjectiviteit' zijn stem te laten meeklinken in het koor van de anti-metafysische theologie, die aan die subjectiviteit meer recht wil doen dan de metafysische theologie dat heeft gedaan.

3.2. Subjectiviteit en objectiviteit

K. ziet heel de tegenstelling tussen de metafysische en de anti-metafysische theologie als de strijd voor het goed recht van de subjectiviteit tegenover de objectiviteit. Deze strijd is in de 'existentiële theologie' geëindigd in de volledige overwinning van de subjectiviteit op de objectiviteit (p. 156). Nu ligt het hier waarschijnlijk wel iets ingewikkelder dan K. het voorstelt. Hij substitueert nl. voor de subjectiviteit en de objectiviteit resp. mens en God en ziet vervolgens deze subject-object spanning ook aanwezig waar in de filosofie wordt gesproken van de 'Subjekt-Objekt Spaltung' bij Descartes en Kant (p. 157). Het verband, dat K. hier suggereert, lijkt mij in deze vorm niet aanwezig. Het is zeker niet zo, dat bij Descartes 'God' en 'mens' als object en subject tegenover elkaar staan. In de 'Subjekt-Objekt-Spaltung' bij Descartes staan veeleer 'God' en 'mens' beide aan de kant van het subject tegenover de 'natuur' als object. De twee substanties, die tegenover elkaar staan zijn het 'denken' en de 'uitgebreidheid', niet het 'goddelijke' en het 'menselijke'. Bij Kant staat de wereld van de 'ervaring', de 'natuur' naast, eventueel tegenover de wereld van de 'reine Vernunft', die alleen als 'praktische Vernunft' zelfstandig kan bestaan. Maar ook in deze gedachtengang zijn 'God' en 'mens' geen concurrenten, die als object en subject tegenover elkaar zouden staan.

Wel is het waar, dat in de ontwikkeling van het Westeuropese denken het menselijke subject langzamerhand 'God' uit het systeem heeft verwijderd. Maar dat is niet gebeurd in de strijd van de subjectiviteit tegen de objectiviteit. In de polariteit van het natuurvrijheid-motief in het Westeuropese denken heeft de autonoom geachte rede in beide polen de idee van 'God' overbodig bevonden, zijn rol is in beide partijen uitgespeeld.

3.3. Subjectiviteit als historiciteit

Via deze tegenstelling van subjectiviteit en objectiviteit treedt een zekere verschuiving op in de betekenis van de term 'anti-metafysisch'. In hoofdstuk 3 en 4 lag het accent in het gebruik ervan op het verzet tegen de we-

tenschappelijke algemeengeldigheid. In hoofdstuk 5 ligt het accent op het verzet tegen het niet-historische denken. Eerst is de metafysica aangevallen als de verdedigster van de als wetenschappelijke algemeengeldigheid opgevatte objectiviteit. Deze werd door de anti-metafysische theologie bestreden, omdat zij geen ruimte liet voor de autonomie van de wetenschap noch voor de menselijke vrijheid. Nu wordt zij benaderd als onderdrukker van de subjectiviteit. Dit is de andere kant van dezelfde strijd, zolang deze subjectiviteit in de zin van de 'existentiële theologie' wordt opgevat als de vrijheid van de mens zich zelf te stellen. Er treedt evenwel een verschuiving in de fronten op, wanneer de subjectiviteit wordt opgevat als historiciteit, zoals K. doet (cf p. 158 v., 165, 166).

De door hem op deze wijze geformuleerde tegenstelling tussen subjectiviteit en objectiviteit wil K. nu te boven komen door het invoeren van het traditiebegrip. Het kan duidelijk zijn, dat daarmee de subject-object-problematiek van Descartes c.s. niet wordt geraakt. En het is de vraag of de tegenstelling tussen wetenschappelijke algemeengeldigheid (de objectiviteit) en autonome existentiële vrijheid (de subjectiviteit) op deze wijze kan worden opgelost. In feite probeert K. dat ook niet. Want deze tegenstelling tussen subjectiviteit en objectiviteit heeft hij reeds afgewezen (p. 150 v.). Wat hij beoogt is theologisch de ontdekking van de historiciteit van de mens te verwerken en daardoor ruimte te krijgen voor het antwoord op het probleem, waarmee het christelijk geloof geconfronteerd wordt in de resultaten van het historisch onderzoek (cf p. 161 v., 174 v., 180). Via de introductie van de als historiciteit opgevatte subjectiviteit probeert K. ruimte te krijgen voor de 'objectieve' resultaten van de geschiedeniswetenschap. Ten behoeve hiervan verschijnt het traditiebegrip op het toneel van het theologisch denken.

4. TRADITIE

4.1. Traditie en subjectiviteit

Via het traditiebegrip introduceert K. in de theologie de noties van geschiedenis en menselijke subjectiviteit. Traditie als overlevering veronderstelt geschiedenis, waarin overgeleverd wordt, en geschiedenis, die overgeleverd wordt (cf p. 161, 163). Traditie veronderstelt ook subjectieve getuigen, die deze geschiedenis elk op hun eigen wijze overleveren (p. 163 v., 184 v.). Dat wil niet zeggen, dat de traditie vervluchtigd wordt tot een louter subjectief getuigenis. Zij blijft hoe dan ook getuigenis van een gebeurtenis (p. 177 v), zij heeft een harde kern (p. 180, 185).

K. werkt het traditiebegrip uit naar drie kanten:

a. De mogelijkheid van menselijke beeldvorming in het spreken over God. Mensen kunnen alleen zinnig over God spreken in bepaalde voorstellingen, die zij aan hun eigen leefwereld ontleend hebben. Dit wordt nu gelegitimeerd vanuit het geschiedenis- en traditiebegrip (p. 170 v.). Deze beeldvorming is adequaat, wanneer zij God mensvormig voorstelt. Het criterium voor de juistheid ervan ligt dan ook in de juistheid van het mensbeeld (p. 172 v.).

b. Het onderscheid tussen getuigenis en historische klankbodem, tussen Gods zelfopenbaring en de cultuur-historisch bepaalde vorm daarvan, als fundamenteel hermeneutisch principe voor het verstaan van de Schrift. Hieruit komt de vraag voort naar de 'Sache' van de Schrift (p. 174 v.): „de geschiedenis van Israël geleid door Israëls God, culminerend in de geschiedenis van Jezus Christus als representant van Israëls God temidden van Israël” (p. 176).

c. De voorlopigheid en onvolledigheid van elke christelijke geloofsvoorstelling: in de overlevering wordt de betekenis van de overgeleverde gebeurtenissen steeds opnieuw en nieuw ontvouwd (p. 186), totdat zij in het eschaton in haar volle betekenis wordt doorzien („samen met alle heiligen”, Ef. III 18; p. 185).

het rassenvraagstuk

(Van een bijzondere medewerker)

SLOTBESCHOUWING

Ik zal u tot slot hiervan een voorbeeld geven dat mij zeer trof toen ik het vond en dat ongetwijfeld ook u iets zeggen zal.....

Het betreft Zuid-Afrika.

Sommigen uwer kennen de gedachtenwisseling tussen Trouw en Die Burger.

Mij trof de zakelijke en rustige uiteenzettingen van Zuid afrikaanse zijde. Telkens weer keerde dit refrein terug: U kunt de situatie niet begrijpen, als u niet eerst u grondig in de kennis van geschiedenis, feiten en achtergronden verdiept. Dan zult u zien dat er een oplossing gevonden moet worden en onze regering doet dat niet door een simpele gelijkheidsverklaring die niet op feiten steunt maar door het inrichten van afzonderlijke gebieden voor blank en bruin. Een regelmatig bestuderen van de overheidspublicaties doet zien, dat de Zuidafrikaanse regering zeer ver gaat in de aanwending van belastingen voor het creëren van allerlei faciliteiten en publieke diensten ten behoeve van de Bantoes. Bovendien wordt door de kerken zeer veel zendingswerk gedaan en is er in het algemeen sprake van een positief gerichte politiek, één die iets nastreeft dat bij verwerkelijking een geheel nieuwe toekomstmogelijkheid kan betekenen.

Dan denk ik aan de artikelen in Trouw.

Behalve een heel enkel stuk dat zakelijk en sober is (ik denk aan wat Drs. Klatter schreef), doet het Nederlands geschrijf weinig ter zake. Prof. Ridderbos is **ongerust!**

Dr. Verkuyl gaat veel verder. Die oordeelt en veroordeelt.

Zijn basis is: „De eenheid en de gelijkwaardigheid van alle mensen omdat God ons allen schiep naar Zijn beeld en gelijkenis, de erkenning van de solidaire schuld van volken en rassen jegens God en elkander, de arbeid der verzoening voor alle volken en rassen door Jezus Christus, de nieuwe gehoorzaamheid aan alles wat Christus ons geboden heeft, de verwachting van de volkomen gemeenschap tussen volken en rassen, zoals die ons in het laatste Bijbelboek als finale openbaring van Gods Rijk wordt voor ogen gehouden.....”

Tot zover Dr. Verkuyl. Zijn basis is de typische uiting van moderne christelijke aanpak waarbij vaak alles erg vroom klinkt maar **niet** altijd schriftuurlijk is. Dat geldt zeker hier. Op welke, **door de Schrift** onderwezen, eenheid en gelijkwaardigheid van alle mensen doelt de schrijver? Hij noemt het geschapen zijn naar Gods beeld. Maar dit geeft inderdaad wel iets **aan alle mensen gemeen** maar geen gelijkwaardigheid. Dit humanistisch gebruikte begrip heeft met het Schriftverhaal over de schepping der mensheid, uit enen bloede en naar Gods beeld niets te doen. We weten, dat Jahwe het ene volk koos en andere verwierp; Noach en zijn gezin spaarde en de wereld verdeed en dat dit nog zo is leert reeds een summere kennisname van de geschiedenis.

Ik wil ook de aandacht vestigen op die „solidaire schuld van alle volken en rassen jegens God en elkander”. Wat ik daar, naar de Schrift, mee aan moet, is me duister. Ik weet, dat de Schrift spreekt van David, als een man naar Gods hart; Jacob liefgehad, Ezau gehaat, enz. en dat is **heel anders** dan allen op één hoop werpen, alsof er gelijkheid was, waar Gods Woord **verschil** leert. En dan die solidaire schuld van allen jegens allen. Daarmee is per constructie de realiteit van **vrucht-des-geestes** in het leven van het kind des Heren weggepraat. Het leven der mensen op aarde is vol van verschil in zonde en misdaad, vandaar rechtbanken en overheidszwaard, en tengevolge van zonde, degeneratie, verwording. En als we dit zien krijgen we oog voor de werkelijkheid der ongelijkheid. Dr. Verkuyl is de tolk van miljoenen die in deze tijd deze nieuwe wijsheid aanhangen. Te vrezen is dat ook vele Schriftgetrouwe christenen door zulke praat verleid worden.

Welnu dit raakt Zuid-Afrika **vandaag**. De hele wereld is tegen dit land en zijn politiek en verontwaardiging richt zich tegen wie afmanen van aan zulk oordelen en veroordelen mee te doen. In de geschiedenis van Zuid-Afrika was er eens een omgekeerde situatie. Toen in 1899 de oorlog tussen Transvaal en Engeland uitbrak was de westerse wereld ontzet en verontwaardigd jegens het perfide Albion om wat dit imperium durfde te doen jegens een klein christenvolk. Ik denk dat we haast alle boeken van Penning over de strijd van Boer tegen Brit gelezen hebben en dat we nog wel iets van die verontwaardiging kunnen navoelen. En toch lagen de zaken toen heel anders dan de mensen dachten en had de westerse wereld zich behoren te onthouden van haastige woede tegen Engeland. Het is mij gebleken hoe in die tijd één der leidlieden de Transvaalse overheid ernstig en naar de Schrift vermaand heeft geen oorlog te drijven maar haastig zich met Engeland te verzoenen en enkele zeer concrete zonden uit volk en regering weg te doen. De voorganger, die ik bedoel, is Ds. S. J. du Toit, een man die jaren lang voorname ambten heeft bekleed. Hij was het die Transvaal is voorgegaan om de annexatie door Engeland in 1877 niet te aanvaarden. Hij was de man, die de schoolstrijd heeft geleid en het volk wakker geschud vóór de toelating van de Bijbel op de volksschool, hij was de stichter van de Afrikaner-Bond en bepleiter van recht op een eigen taal en nationaliteit. Zijn stuk, waarop ik doel, is geschreven in oktober 1899 en heeft tot titel: „**Een afgeperst getuigenis over de tegenwoordige crisis**”.

Het begint aldus:

„In die crisis wat ons land deurworstel, staan ek onder my stamverwante en geloofsgenote nou byna alleen, soos vroeër, 'n Miga onder die 400 Agabsprofete (1 Kon. 22), of soos 'n Elia onder die 450 Baälpriesters (1 Kon. 18). President Kruger met sy Raadslede, President Steyn met sy Raadslede, die heer Schreiner, ons premier, met sy parlamentslede, ons predikante en kerklike voorgangers, die Hollandse nuusblaai die besture en lede van die Bond verklaar almal met één stem: „**TRANSSVAAL HET REG** met hierdie stryd, en as dit tot oorlog kom, dan sal God seker aan hulle kant stry.”

„My herhaaldelijk uitgesproke oortuiging daarenteen is: Transvaal het ongerechtig-hede wat herstel moet word; dit is wat Engeland eis; weier Transvaal dit, en kom dit tot oorlog, dan stry hulle nie vir reg nie, maar vir onreg, en kan dus nie op Gods hulp reken nie, en dan vrees ek die ergste gevolge; en daarom roep ek hulle toe om toe te gee aan Engeland se regverdige eise en nie tot die stryd toe te tree nie.”

Du Toit zet uitvoerig en op waardige wijze de stand van zaken uiteen en laat zien, dat de regering van Paul Kruger alleen maar verwachten mag dat alles misgaan zal. Hij schrijft:

Ja, só seker is ek voor God dat my standpunt reg is, dat ek teenoor al diegene wat u verseker „dat Transvaal reg het en God seker aan hulle die oorwinning sal gee,” durf volhou: Transvaal het hierdie keer nie die reg aan sy kant nie, soos in 1880-81, en as hulle ten strijde trek teen Engeland, sal hulle nie kan verwag om voorspoedig te wees nie,” en daarom waar-sku ek dat hulle die onreg moet herstel — volgens Jes. 1 — en niet gaan veg nie. En met hierdie verklaring is ek bereid om die oordeel van God af te wag. Laat hulle my dan maar ondertussen vrij voed met brood van verdrukking en met water van verdrukking, ek durf met Miga sê: „As u ooit behoue tuiskom, dan het

die Here deur my nie gespreek nie.”

En met hom sê ek daarby: „Volke, luister almal saam!” d.i. ek neem jullie almal tot getuies! As my teenstanders net so seker is van hulle standpunt, laat hulle netso verbind dat, as Transvaal nie voorspoedig is in die stryd nie, die Here nie deur hulle gespreek het nie.

Ons oortuiging is in hierdie saak gegrond op die onfeilbare Woord van God. In 1881 het Transvaal reg gehad, en Engeland was verkeerd, maar nou het Engeland gelijk en Transvaal ongelyk, en daarom sal God vir Engeland en teen Transvaal stry. En juis omdat Transvaal en sy vriende met 'n onregverdige saak vir hulle die hulp van God toeëien, en hulle op daardie grond seker ver klaar van die oorwinning, daardeur vererger hulle die saak, want — met eerbied gesê — nou noodsaak hulle die Here om Hom met die saak te bemoei, omdat hulle die ere van sy Naam daarin betrek het, „om sy oë, vol heerlijkheid, te trotseer.” (Jes. 3 : 8).”

Laat ik nu verder de lust weerstaan om uit zijn getuigenis voor te lezen; dit is ons toch wel duidelijk: Ds. du Toit zag in de onheilspellende ontwikkeling **bezoldiging van concrete zonden**. En tegen de overgrote meerderheid in is deze leidsman getrouw geweest in Schriftuurlijk vermaan en heeft daarvoor smaad en schimp en hoon ootmoedig aanvaard. Als de hele wereld ergens tegen of ergens vóór is **laten wij dan heel voorzichtig zijn**. Dit geldt het negervraagstuk in Amerika en zeker ook de Apartheidspolitiek van Zuid-Afrika. Mijn eigen reizen en trekken door welhaast heel de wereld, het lezen van kranten uit zoveel landen en het kennismaken met vele zaken, die anderen hoogstens uit de krant weten, heeft mij doen besluiten telkens weer mijzelf voor te houden dat Prikkebeens inleiding alleen maar bedoeld is voor kinderen: „**wat gedrukt staat dat is waar!**”

Rond de Zuidafrikaanse kwestie heb ik een duivelse leugengeest waargenomen, waarvan ik ook allerlei voorbeelden verzameld heb, die iemand doen schrikken bij het zien van waartoe mensen, groepen, volken, instellingen kunnen komen. Paulus' raad aan de Efeziërs, toch de wapenrusting Gods aan te doen, is terecht. Wij leven midden in zulk een boze dag en de worsteling der geesten is geweldig. Ik vrees, dat het Zuid-Afrika niet goed gaan zal, omdat concrete zonden niet zijn weggedaan; maar ik kan niet met de humanistische wereld en met de moderne christenheid stenen werpen naar deze natie, alsof ik, **alsof wij** tot dit beulswerk geroepen waren.

Zuid-Afrika probeert het probleem op te lossen langs de weg van scheiding, van het creëren van gereserveerde gebieden en opvoeding tot gedeeltelijke zelfregering. De hele humanistische wereld is tegen. Het moet allemaal **ineens**, ook al wordt dat een bloedbad.

Toch vragen we ons af, waarom Zuid-Afrika zoveel moeite en tegenstand moet ondervinden. Heeft men daar het onrecht vermeden of weggedaan? Ik denk aan het woord van de profeet Micha (6 : 8):

„Hij heeft u bekend gemaakt, o mens, wat goed is en wat de HERE van u vraagt: niet anders dan recht te doen en getrouwheid lief te hebben en ootmoedig te wandelen met uw God.”

Dit geldt de Christen, dit geldt óók de Christen-volken. Het rassenvraagstuk, waarin we verstrikt zijn, de fatale ontwikkeling allerwege, zit vast op het niet meer gehoorzaam zijn aan de wijsheid van de Heilige Schrift, die de weg wijst voor een vreedzame samenleving tussen volken en rassen en groepen en families en afzonderlijke mensenkinderen.

Laten wij nu oppassen in onze beschouwingen en in ons zoeken naar oplossingen en antwoorden humanistisch bezig te zijn en te denken langs lijnen van menselijke wijsheid, menselijke sentimenten en emoties, menselijke idealen. Onderzoek van Schrift en historie zal ons helpen onze tijdssituatie en de tijdsgeschiedenis te onderkennen. Het zal ons ook attent maken op de stand van de wijzers van de klok der wereld-geschiedenis. We gaan dan iets begrijpen van Paulus' woord in Rom. 8 : 22.

„Want wij weten, dat tot nu toe de ganse schepping in al haar delen zucht en in barenis is.....”

En we zien uit naar de grote en volmaakte verlossing van deze wereld, die wij verwachten met de wederkomst van onze Heer.

1961 - 1968

PERSCHOUW
G. VISEE

Het eervol ontslag aan Prof. Veenhof

In het nummer van 24 mei j.l. schreef ik een kort artikel n.a.v. de emeritering van prof. C. Veenhof.

Daarin stond de volgende passage:

„Niet dan noodgedwongen mengde hij (prof. Veenhof) zich in het strijdgewoel. En ook dan, wanneer hij de strijd opnam, was het hem slechts mogelijk als hij zich gesterkt wist door het vertrouwen van anderen. Dat is niet zo vreemd. Dat is bijna met iedereen zo. Niemand kan zonder vertrouwen, sympathie, medeleven. Het zijn zeldzame figuren, die de Duitsers als „Einspänner“ typeren.

Aan dat vertrouwen heeft het prof. Veenhof zeer ontbroken, juist van de kant van hen, wier vertrouwen hij het meest nodig had. En zo is het gekomen, dat hij wel niet vroegtijdig, doch wel voortijdig emeritaat heeft aangevraagd en eervol emeritaat verkreeg”.

Hetgeen ik schreef gaf aanleiding tot zeer verschillende reacties. Iemand, die zéér precies op de hoogte is van de feitelijke situatie, schreef mij, dat ik wel zéér zacht over de achtergronden van prof. Veenhofs emeritaatsaanvraag geschreven had. Hij was het daar niet mee eens, maar legde zich er toch bij neer. De slotzin van zijn schrijven luidde: „Maar misschien bent u toch meer een man des vredes dan velen menen”.

Geheel anders reageerde ds. D. van Dijk in de Geref. Kerkbode van 8 juni. Hij schreef een artikel onder het opschrift „Niet netjes” en typeerde daarmee, onder aanhaling van bovenstaande passage, de door mij aan de emeritering van prof. Veenhof gewijde woorden. Volgens ds. Van Dijk zou ik „een publieke aanklacht” tegen de curatoren der school hebben gelanceerd en deze broeders hebben aangewezen als de schuldigen aan de oorzaken van Veenhofs emeritaatsaanvraag. Nu heb ik met opzet niemand genoemd. Ds. Van Dijk noemt thans wel namen. En oordeelt dat het onsportief van mij is mannen te beschuldigen „die zich niet verdedigen kunnen.” Intussen verdedigt de door mij niet genoemde president-curator zich wel. En hij wacht rustig het oordeel af, „dat de kerken, vergaderd in Generale Synode, over ons doen en laten met betrekking tot prof. Veenhof zullen vellen”.

Nu, naar dat oordeel ben ik dan benieuwd.

Want tot dat doen en laten van de curatoren behoort o.a. dat deze broeders prof. Veenhof EERVOL hebben geemiriteerd. Daarover zal de eerstkomende generale synode, zullen de broeders, die door de particuliere synoden daarheen worden afgevaardigd — ds. Van Dijk schrijft dat in de generale synode de kerken bijeen zijn, maar dat is onjuist, een synode is slechts een samenkomst van afgevaardigden — hebben te oordelen. En keuren zij dit EERVOL emeritaat goed, dan is, om met ds. D. K. Wielenga te spreken, niet slechts door curatoren, doch ook door de synode verklaard: „Er mankeert niets aan zijn confessionele integriteit”. M.a.w. van afwijking van en van ontrouw aan hetgeen de Geref. Kerken belijden, was bij prof. Veenhof géén sprake. Eervol ontslag kan in de kerk niet anders betekenen dan dát.

Daarmee zijn andere geluiden van de baan: de publieke beschuldigingen van De Wachter, van ds. D. Van Houdt in het Geref. Gezinsblad en is er een einde gekomen aan de fluisteringen dat curatoren bezig waren prof. Veenhof te gaan schorsen... ik zwijg daarbij van zaken, die aan alle kerkeradsleden in Nederland's vrijgemaakte kerken officieel bekend zijn.

Ds. Wielenga schrijft over deze zaken scherp dat ik deed in De Schaapskooi van 8 juni 1968.

Als volgt:

„EERVOL ONTSLAG UIT DE DIENST

Deze woorden worden gebruikt wanneer een dienaar des Woords emeritaat aanvraagt. Dan wordt hem onder dankzegging voor zijn werk eervol ontslag verleend uit zijn dienst. Het is fijn als iemand zo iets mag beleven. Het komt voor dat men zijn „pensioengerechtigde” leeftijd niet eens haalt. De dood heeft hem al gehaald. Of beter en Schriftuurlijker gesproken: God heeft zijn knecht thuisgehaald.

We lezen nu in het Kort Verslag van de vergadering van de curatoren van onze Theologische Hogeschool te Kampen gehouden op vrijdag 17 april 1968 onder art. 5 dat prof. C. Veenhof emeritaat aanvraagt omdat zijn gezondheids-toestand het hem onmogelijk maakt met zijn werk aan de Hogeschool voort te gaan.

Op dringend advies van zijn huisarts. De rector dr. Doekes spreekt zijn leedwezen er over uit dat de oudste hoogleraar zijn arbeid voortijdig moet beëindigen.

En dan komt het: besloten wordt Veenhof eervol te ontslaan uit de dienst der Hogeschool.

Het lijkt me goed een en ander naar aanleiding van het emeritaat van Veenhof op te merken. Het eerste is dit dat het moest op dringend advies van de arts. Anders had hij het niet gedaan. In deze enkele woorden komt heel wat verdriet en zorg aan het licht. Wie houdt nu graag met werk op dat hem in de loop van vele jaren zeer lief is geworden. Mensen kunnen toch zo gemakkelijk zeggen dat iemand er maar mee moet ophouden. Hard en kil velt men zijn vonnis.

Het is tragiek in een mensenleven wanneer er op deze wijze een einde aan komt. Ik verwacht dat onze kerken dat zullen verstaan en dat mensen eens wat milder zullen oordelen.

Het tweede wat mij dringt iets te zeggen bij het heengaan uit de actieve dienst van Veenhof is dat terecht door dr. Doekes werd opgemerkt dat hij de oudste hoogleraar is. De laatste van hen die na de „vrijmaking” aan het werk zijn getogen. Dat was een goede tijd, daaraan bewaart een mens de aangenaamste herinneringen.

Daar waren Greijdanus en Schilder, Deddens en Holwerda, daar was Veenhof. De helden zijn gevallen, geen een is van hen overgebleven om het ons aan te zeggen. Wie als ik hen allen gekend heb in hun werk en gezien en gehoord heb bij verschillende gelegenheden kan uit ervaring zeggen dat dit een bittere zaak is. Veenhof ook al weg, ontslagen uit zijn dienst aan de School.

Het derde wat me van het hart moet is dat ik dankbaar ben voor de woorden EERVOL TE ONTSLAAN.

Waarom ik daarvoor dankbaar ben? Omdat nu eens duidelijk een einde kan komen aan de fluisteringen hier en daar in het land dat de curatoren van plan zouden zijn geweest Veenhof te gaan schorsen... Indien ze dat ooit van plan zijn geweest dan hadden ze nu niet kunnen en mogen uitspreken EERVOL.

Willen dat vele fluisteraars eens in hun oren knopen? Veenhof is EERVOL ontslagen. Er mankeert niets aan zijn confessionele integriteit. Dat hij over een en ander eens anders dacht dan anderen is toch geen vergrijp. Mag dat soms niet meer onder ons, er eens anders over denken dan anderen? En mag het ook al niet meer dat iemand over bepaalde zaken anders denkt dan vroeger? Dacht u soms dat een zekere dr. A. Kuyper nooit van mening was veranderd en dat iemand als dr. K. Schilder niet eens zijn mening mocht wijzigen. Mensen die zo onnoemelijk veel schrijven en schrijven moesten, want de krant en het weekblad is een monster dat je levend verslindt, kun je toch zo gemakkelijk betrappen op wijziging in inzicht. Maar daarom ben je nog zo maar niet te drukken in de hoek van de verdachten, van mannen die het niet zo precies nemen met de belijdenis der kerken. Het is toch wel grijs dat je onder de verdenking van niet helemaal meer zuiver te zijn moet werken. Ik ben hartelijk blij met dat woord EERVOL.

Ik wil er nog iets aan toevoegen. Dacht u nu heus dat na de Vrijmaking allen precies eender over allerlei zaken dachten? Welneen. Vele gestrande debatten moesten weer op gang komen. Ik vrees dat ze nog niet op gang gebracht zijn. Het pluriformiteitsdebat is nooit weer op gang gekomen; en wat is daar niet over te doen geweest in de jaren toen ik pas predikant was. Maar ik vrees dat niemand vandaag een woord erover durft te zeggen omdat dan de een of ander wel zal opstaan en terstond vanuit zijn standpunt en opvatting over de belijdenis de ander van ontrouw gaat betichten. Waarom kan er niet eens een goed voorbereid debat over de kerk worden gevoerd. En zo zijn er wel meer

zaken die onze aandacht verdienen.

Wat we nodig hebben als brood? Mensen die hard aan de studie gaan; mannen die hard studeren op allerlei belangrijke huidige vragen. Er is genoeg te doen in de theologische wereld. Predikanten die hard aan de studie moeten gaan. Maar wie peilt het leed, ik spreek niet te sterk, van hen die weer naar de synodale vergaderingen moeten gaan en weer eindeloze protesten en appels moeten gaan bekijken op de ontvankelijkheid enzovoorts, enzovoorts. In de kostelijke vakantiemaanden waar ieder naar uitkijkt hebben de broeders hun portie strafwerk weer te pakken. En dan te bedenken dat men nooit en te nimmer eens de vraag overweegt om zich te conformeren, neen, dat holt van het ene appel naar het andere. En wanneer men niet wordt tevreden gesteld en niet in het gelijk gesteld wordt dan is men er na aan toe om te overwegen om maar uit elkaar te gaan, of de gemeente tot een en ander op te roepen.

Naar aanleiding van het emeritaat van Veenhof moest me een en ander van het hart.

Tenslotte nog dit. Greijdanus nam afscheid van de School in 1942 met een oratie. Dat was niet weggelegd voor Jager, ik vrees dat Veenhof het ook niet zal mogen doen van de arts. Ik vind het ronduit tragisch.

Woorden van dank zullen niet in het openbaar worden uitgesproken.

Zoals ook niet het geval was bij het heengaan van Jager uit de dienst.

Dat is een intens verdrietige zaak. Ik acht het mijn plicht hardop te zeggen dat het heengaan van Veenhof uit de actieve dienst mij verdriet. D.K.W.”

Dat was dan dát.

In hetzelfde nummer van De Schaapskooi schrijft ds. D. K. Wielenga het volgende artikel zonder titel:

„Ik weet niet precies wat ik boven dit korte woord zal zetten. Misschien weet u het wanneer u een en ander hebt gelezen en overwogen.

Ik las in een artikel uit het Nationaal Dagblad de volgende woorden van ds. D. van Houdt; dat was naar aanleiding van een vraaggesprek van een bepaald blad met drs. G. Puchinger. Ik neem het maar over.

„Laten we het kort zo mogen samenvatten: Het ging in deze jaren en het gaat er nog steeds om of de vrijgemaakte kerken waarlijk gereformeerde kerken zullen blijven, gehoorzaam aan Gods Woord en trouw aan de gereformeerde belijdenis. — dan wel of zij in „vrije kerken” zullen worden omgezet.

Jarenlang is deze strijd reeds aan de gang en wij bevinden ons er nog midden in. Als men onze kerken een verwijt wil maken, zal het dit moeten zijn, dat er vaak te veel gearzeld en getreuzeld is. Wij hebben het wroeten in de ingewanden onzer kerken vaak te veel laten begaan, hetzij uit verkeerd begrepen „verdraagzaamheid”, hetzij uit gemakzucht, of uit overbelasting met allerlei werk, of om welke reden dan ook.

Het gevaar bestaat, dat wij ook verder op die weg blijven voortsukkelen. Met alle droeve gevolgen daarvan: verwarde toestanden in plaatselijke kerken en classicale verbanden, kerkrechtelijke experimenten en onduidelijkheden, overspannen gemoederen, bittere bejegening en toenemende vijandschap in persoonlijke verhoudingen over en weer.

Er moet snel en duidelijk gesproken worden door kerkelijke vergaderingen. Als het niet kan op een classis, dan op een particuliere synode.

En als het niet kan op een particuliere synode dan op een vervroegde generale synode. Anders zullen onze kerken kapot gaan aan een onverkwikkelijke en zich eindeloos voortslepende strijd.

En we snakken naar de vrede, de waarachtige vrede rondom het Woord Gods en de goede gereformeerde belijdenis. Er worden zoveel krachten verteerd. Er blijft zo onnoemelijk veel noodzakelijke arbeid liggen.

Er wordt zoveel verdriet geleden. Er wordt zoveel smaadheid toegebracht aan de Naam des Heren.

Er is nu lang genoeg geduld geoefend. De bedoelingen zijn over en weer duidelijk uitgesproken of aan het licht getreden. Er moet nu gekozen worden. **Onze Theologische Hogeschool moet weer waarlijk een gereformeerde hogeschool zijn in haar onderwijs en in al haar activiteiten.** Onze kerken moeten waarlijk gereformeerde kerken zijn, zonder voedingsbodem waarin de woekerplant van een „Open Brief” kan opschieten.

Daar zal veel voor gebeden moeten worden. Want zonder Gods getrouwmakende genade zal het niet gaan. Maar in die weg zal er dan ook gewerkt moeten worden. Zonder scherpslijperij, maar ook zonder weifeling. Doelbewust en standvastig. Opdat de weifelaars van hun weifeling mogen genezen worden. En opdat degenen, die afwijken, tot bekering mogen komen. En in elk geval, opdat allen zullen verstaan, dat er in de gereformeerde kerken geen plaats is voor mensen, die de hand lichten met de gereformeerde belijdenis.

Moge er dan zo in onze kerk gesproken en gehandeld worden. En geve de Here onze God naar Zijn belofte daarover Zijn zegen tot waarachtige blijdschap en vrede van Zijn duur-gekochte kerken.

D. van Houdt”

„Ik moet nu mijn woorden zorgvuldig kiezen want ik heb mezelf langzamerhand leren kennen als iemand die wel eens, om met Jacobus te spreken, in woorden struikelt.

Lang genoeg geduld geoefend? Er moet nu gekozen worden? Onze Theologische Hogeschool moet weer waarlijk een gereformeerde hogeschool zijn in haar onderwijs en in al haar activiteiten?

Ik bedwing mijn pen. Maar ik stel enige vragen: Wie bepaalt het uur van de keuze; wie zal ons dwingen om te kiezen? Daar is geen macht ter wereld en geen macht in de kerk van Christus die mij kan dwingen te kiezen wanneer dat iemand behaagt. Willen de broeders eens bedenken dat altijd nog bestaat het recht om de besluiten van meerdere vergaderingen te toetsen? Er is altijd nog art. 31 K.O. En ik laat mij door niemand de wet voorschrijven. Ik houd me aan de wet der kerken.

WEER WAARLIJK een gereformeerde hogeschool?

Wie durft hier te zeggen dat dat **WEER** en dat **WAARLIJK** op zijn plaats is, zonder enig bewijs? Ik zelf ben lector sinds de Vrijmaking. Is het aan mij te verwijten dat ik niet heb meegewerkt aan **WAARLIJK GEREFORMEERD ONDERWIJS IN DE ZAKEN VAN DE ZENDING?**

Curatoren hebben mij nimmer in al die jaren behoeven te vermanen; ik heb nooit enige reden van verdenking gegeven. Wie worden hier bedoeld als zou het er met dat waarlijk gereformeerde onderwijs niet zo bijster goed voorstaan.

Ik vind deze woorden meer dan erg; onbroederlijk, onchristelijk.

Wil ds. Van Houdt eens lezen de laatste woorden uit zondag 43; hij heeft des naasten eer en goed gerucht naar zijn vermogen voor te staan en te bevorderen.

Hij verspreidt kwaad gerucht over het waarlijk gereformeerde onderwijs aan de Hogeschool der kerken.

Hij had dat moeten bevorderen, hij doet dat **niet**; ik ben verontwaardigd over deze schandelijke woorden. Moet ik soms namen noemen? Is Van Bruggen een man die niet waarlijk gereformerd onderwijs geeft? Is soms Kamphuis de man? Is dat soms H. J. Schilder? Is dat soms Doekes? Is dat soms Veenhof die, toen dat geschreven werd nog geen emeritaat had aangevraagd? Wie bedoelt deze dominee? Ik zal voor mezelf spreken. Wanneer ik voor mij zelf niet overtuigd was dat ik waarlijk gereformerd onderwijs gegeven heb al die jaren en men zou zonder enig schijn van bewijs van mijn onderwijs denken dat dat nu maar eens waarlijk gereformerd moet gaan worden, laat men dat **bewijzen** ten aanhoren van mijn kerkeraad, dáár heeft men te zijn; en ten aanhoren en met bewijzen bij mijn curatoren, daar hoort men te zijn.

Op deze wijze wordt het onderwijs te Kampen belasterd. Ik herinner ds. Van Houdt er aan dat aan Veenhof eervol ontslag is gegeven. Wil hij dat eens goed bedenken? Eervol was ook het ontslag voor Jager.

Laat ik het hardop zeggen wanneer alleen dan waarlijk gereformerd onderwijs zal worden gegeven wanneer mannen van ons persoonlijk gevoelen worden benoemd, dat men dan partijdig

is. Er mag binnen het raam der confessie verschil van gevoelen openbaar worden en daar kan over geschreven worden.

Ik heb gearzeld om dit te schrijven, dat mag u best weten. Maar ik acht zwijgen nu niet op zijn plaats.

Wat er boven dit artikel als opschrift geplaatst moest worden? Ik weet het eerlijk gezegd niet, want een mens kan struikelen in zijn woorden. Het zal maar het beste zijn om de taal der confessie te spreken en ik zeg het maar met zondag 43 van onze verrukkelijke Catechismus van Heidelberg. Des naasten eer en goed gerucht moet bevorderd worden.

Nu, na pinksteren zal ik het zeggen met Lucas. Aan de Theologische Hogeschool van de Gereformeerde Kerken is tot nu toe **VOLHARD IN DE LEER DER APOSTELN**. Van de apostelen; ik herhaal van de apóstelen.

Ik voeg er aan toe dat ik nooit heb volhard in de leer van Kuiper, noch in de leer van Calvijn noch in de leer van K. Schilder, noch in de leer van enig ander mens.

Ik heb al de jaren van mijn arbeid in het midden der kerken de leer van het Oude en Nieuwe Testament geleerd, de leer begrepen in de Artikelen van het christelijk geloof; de leer die in onze kerken wordt geleerd in de aangenomen formulieren van enigheid.

Deze leer is mij voldoende. Dat is de leer der apostelen, de leer van Christus.

D.K.W.

P.S. Ik weet nu wat ik boven dit artikel moet zetten: De eer van onze Theologische Hogeschool niet bevorderd.”

D.K.W.”

Ds. Wielenga is lector aan de Hogeschool.

Hij heeft daar meer dan ik in de keuken gekeken.

Eveneens over het emeritaat van Prof. Veenhof schreef ds. J. Faber in het „Gereformeerd Kerkblad” van Zuid-Holland, Noord-Brabant en Limburg het volgende:

EERVOL UITGEDIEND

„Wij heten u welkom, professor Veenhof, professor designatus, naar wiens komst wij uitzien, wiens klare dictie in de preek, wiens ambts-gedachte en ambtspraktijk wij willen leren”.

Deze woorden schreef een jong student op wel wat plechtige toon in de eerste almanak van het Kamper studentencorps F.Q.I., de eerste die in 1946 na de bevrijding van ons vaderland en de vrijmaking van De Gereformeerde Kerken in Nederland verscheen.

De student van toen voelt zich geroepen ook nu enkele woorden publiek uit te spreken. Niet zonder ontroering zullen immers vele gereformeerden uit de pers vernomen hebben dat professor C. Veenhof zich op medisch advies genoopt zag vervroegd emeritaat aan te vragen, welk emeritaat hem inmiddels door de curatoren der Hogeschool op eervolle wijze verleend werd. Ook christenen wachten soms te lang met het uitspreken van hun dankbaarheid en waardering voor wat een ander in hun leven, dank zij de genade van God, betekend heeft. Daarom bij dit afscheid nu reeds een enkel woord.

Als wij het leven van professor Veenhof tot op dit ogenblik overzien, valt het uiteen in twee onderscheiden perioden, de periode van zijn actief predikantschap in De Gereformeerde Kerken vóór de vrijmaking en die van zijn actief hoogleraarschap in dezelfde kerken daarna. Dominee Veenhof, op iets latere leeftijd dan de meesten in 1933 predikant geworden, had zijn eigen plaats in de reformatorische beweging der dertiger jaren. Na Harkstede heeft vooral Haarlem (1936-'41) en daarna Utrecht van zijn verbondsmatige en heilshistorische prediking, in de aanpak waarvan de oorspronkelijke onderwijzer zich duidelijk deed kennen, mogen genieten. Als specimina van deze preekarbeid dienen de gepubliceerde preken uit die tijd — o.a. „Vergader de kerk! Hoor het Woord!” bij het afscheid van Haarlem en de intrade in Utrecht — en de bijdragen in de bekende bundels het Hoogfeest naar de Schriften en De verborgenheid der godzaligheid.

Er zijn maar weinig ouderen in onze kerken, die zich niet herinneren ooit „Veenhof” te hebben horen preken en wie hem ooit hoorde, herinnert het zich: warm en levend, wars van alle intellectualisme en begrippenkramerij, met een

overvloedige zeggings en geheel eigen mimiek de boodschap van het levende Woord Gods vertolkend en uitdragend. Waar anderen moeizaam naar een afgewogen formulering zochten, plaatste ds. Veenhof in een pakkend beeld de werkelijkheden Gods vlak voor zijn hoorders.

In het boek „Predik het Woord” schonk ds. Veenhof aan de hand van gedachten en beschouwingen van dr. A. Kuiper over de prediking tevens een duidelijke verantwoording van zijn eigen preekaanpak evenals in een rede voor de Gereformeerde Mannenbond.

Hoe actueel bleek spoedig de paragraaf uit „Predik het Woord” die handelt over Kuipers leer van de veronderstelde wedergeboorte als grond voor de doop met de uitvoerige excurs over de verbonds- en doopleer der vroegere afgescheidenen en van prof. W. Heyns uit Amerika! We merken hier al de voorstudie voor de belangrijke bijdragen die ds. Veenhof zou leveren in de strijd van de vrijmaking en die we o.a. vinden in „Rondom 1905”, „In de chaos” en „Om de unica catholica”.

Overigens valt uit de dertiger jaren nog te vermelden de bijzondere belangstelling van ds. Veenhof voor de aanvat en ontwikkeling van de calvinistische wijsbegeerte. In dat opzicht was ds. Veenhof in de reformatorische beweging van de dertiger jaren een geheel eigen „brugfiguur” tussen de hoogleraren Greijdanus en Schilder in Kampen, de professoren Dooyeweerd en Vollenhoven in Amsterdam en niet te vergeten de onderwijzer A. Janse uit Biggekerke. Levendig herinner ik me uit mijn Amsterdamse jongensjaren, hoe dominee Veenhof voor een uitgebreid gehoor — waaronder professor Vollenhoven zelden ontbrak — een cursus gaf ter inleiding in de Wijsbegeerte der Wetsidee. Ook daarin ging het allereerst er om de levendige taal van de Heilige Geest in de Schriften te doen verstaan en Veenhof toonde zich daarbij tevens een uitstekend popularisator van ingewikkelde gedachtengangen van anderen. Als een bekwaam soort adjudant verdedigde hij in de dertiger jaren de belijdenisgetrouwheid van hen die door de hoogleraren Hepp en H. H. Kuiper van afval werden beschuldigd.

Voor de verdediging van de mannen van de Wijsbegeerte der Wetsidee denk ik in dit verband aan Veenhofs brochure „In Kuipers lijn” en „Souvereiniteit in eigen kring”. Opnieuw valt de sterke belangstelling van ds. Veenhof op voor de geschiedenis van het gereformeerde leven. Ook in dit opzicht is hij een typische „brugfiguur”. Enerzijds is hij diep onder de indruk van de wijze waarop in de kringen der Afgescheidenen de vreze des **HEEREN** werd gekend en beleefd — dat kennen en beleven zijn één — anderzijds heeft hij hoge achting voor de gereformeerde statuur der Dolerenden. Wie „Prediking en uitverkiezing” heeft gelezen, een overzicht van de strijd in de Afgescheiden Kerk tussen 1850 en 1870, weet hoezeer prof. Veenhof zich verwant voelt aan een figuur als A. Brummelkamp of Helenius de Cock. En wie kennis nam van zijn opstellen over mannen als J. C. Sikkels of mr. dr. Willem van den Bergh, weet hoezeer de geest ook van de broeders van „1886” — o.a. in hun spreken over de bediening der verzoening en in hun ijveren voor de dienst der barmhartigheid — Veenhof heeft geboeid en beïnvloed.

Over het aandeel dat ds. Veenhof had in de tot stand koming van de bekende Verklaring van Gevoelen van 1943 en over zijn oprechte, maar tot mislukking gedoemde poging de eenheid van De Gereformeerde Kerken te bewaren, zoals die in 1892 door de samengang van afgescheidenen en dolerenden geschonken was, behoef ik niet veel te zeggen. Het was na het overlijden van zijn vriend dr. M. B. van 't Veer aanstonds duidelijk dat ds. C. Veenhof de aangewezen man was voor de Kamper kathedraal in de ambtelijke vakken, toen na de vrijmaking vervulling van de vacature dr. K. Dijk noodzakelijk was.

De voorlopige generale synode van Enschede besloot op 10 oktober 1945 niet over te gaan tot het benoemen van tijdelijke krachten maar, zo spoedig als dit mogelijk is, te komen tot de definitieve benoeming van drie hoogleraren en één lector. Op 11 oktober erkende zij het promotierecht van de hoogleraren aan de theologische hogeschool, op 12 oktober verzocht zij dr. S. Greijdanus weer als actief hoogleraar op te treden en benoemde zij de hoogleraren B. Holwerda, C. Veenhof en P. Deddens en lector H. M. Mulder. Dat was snel en efficiënt werk in drie synodedagen! Er sloeg een golf van enthousiasme door het studentencorps en wij

haalden in de late avond zingend dr. K. Schilder, moe en verblijd uit Enschede terugkerend, van de pont die in deze na-oorlogse dagen nog de enige verbinding tussen de IJsseloevers vormde.

Prof. C. Veenhof aanvaardde op 19 juni 1946 zijn ambt met het uitspreken van een rede over „Het Woord Gods in den brief aan de Hebreëen”. In de eerste volzin heet het dat kerkelijke activiteit niets anders is dan dienst des woords en dat bezinning op het kerkelijk ambt vóór alles moet zijn de bezinning op de plaats, de functie en de werking van het in de Schrift tot ons komende woord.

Typerend voor Veenhofs beschouwing is wat hij zegt onder het opschrift: Gods Woord is heil. Naar aanleiding en op grond van Hebr. 2:2 en 3 heet het: Het woord van Christus is eenvoudig heil, zaligheid. Het heil werd en wordt gesproken. God draagt zijn genade in zijn woord naar de mensen toe. In het woord „verpakt” God om zo te zeggen de zaligheid. En in dat woord wordt het dus geschonken en ontvangen. „Prediking van het woord is derhalve niet vertelling, betoog, mededeling van feiten, uiteenzetting van „leer” of wat dan ook — ze is vóór alles het aanbieden van genade, het toedienen van de verzoening, het schenken van heil” (11).

Elke leerling van prof. Veenhof zal in deze woorden onmiddellijk zijn leermeester herkennen. Zij bleven in de meer dan twintig jaren van zijn hoogleraarschap bepalend voor zijn onderwijs in de predikking. In de almanak-1948 leest men in het overzicht van de stof, door de verschillende hoogleraren behandeld, over het vak Homiletiek: Een aanvang werd gemaakt met de bespreking van de Schriftuurlijke gegevens voor de prediking. Eveneens werd een aanvang gemaakt met een onderzoek naar de beschouwing der kerkleden door de Afgescheidenen in verband met hun Verbonds- en Doopsopvatting. Verder werden preekvoorstellen van studenten besproken.

Het is duidelijk dat professor Veenhof als hoogleraar de lijn van zijn studie als predikant gewoon dóórtrok. Men herkent in de hoogleraar aanstonds de schrijver van het boek „Predik het Woord”. Wel is opmerkelijk dat in de inaugurele rede van prof. Veenhof er niet zo zeer de verwijzing is naar Kuyper — zoals in de mee door de polemiek bepaalde geschriften van de dertiger jaren — maar naar Calvijn. Voor de functie en betekenis van het woord in Gods heilsbedeling kon Veenhof beter bij Calvijn dan bij Kuyper terecht. De belangstelling voor en liefde tot Calvijn, geboren uit een brede en diepgaande belesenheid van diens eigen geschriften, blijkt uit het prachtige opstel „Calvijn en de prediking” in de bundel Zicht op Calvijn (1965).

Het is ook uit andere publikaties van de nu afgetreden hoogleraar duidelijk dat niet alleen de erkenning van de heilsbetekenis van het woord Gods en de integriteit van woord en sacrament hem Calvijn hoog doet waarderen maar dat hij in navolging van dr. H. Bavink, de katholiciteit van de gereformeerde leer en het katholiek karakter van de gereformeerde kerken in tegenstelling tot b.v. de doperse stroming juist bij Calvijn krachtig bewaard en gewaarborgd ziet. Het is deze nauwe aansluiting bij Calvijn, gepaard aan zijn inleven in wat Afgescheidenen en Dolerenden in de vorige eeuw in Nederland bewoog, die prof. Veenhof maakte tot een bijzonder waardevolle vertegenwoordiger van De Geref. Kerken b.v. in het contact met de Christelijke Gereformeerden.

Ons overzicht, dat toch al niet volledig kan zijn, mag in het memoreren van de waardevolle arbeid van de scheidende broeder niet voorbijgaan aan hetgeen hij gedaan heeft voor de dienst der barmhartigheid. Niet alleen was hij jarenlang adviseur van de diaconale conferenties en voorzitter van de stichting Gereformeerde Kinderbescherming, maar vooral door een opstel als „Geestelijke armenzorg” in het gedenkschrift „Om wèl te doen” en door zijn publicaties in het door hem geredigeerde tijdschrift „Dienst” — o.a. over de verhouding van kerk en overheid — heeft hij de echt christelijke inhoud van het woord diakonia opnieuw ingescherpt. Ook in breder kring: „k denk hier aan het, wellicht onder ons minder bekend geworden, opstel in het gedenkschrift bij het vijftigjarig bestaan van het sanatorium Sonnevank (1958). Juist hier wist Veenhof zich in de lijn van Afscheiding en Doleantie, de lijn van L. Lindeboom, Willem van den Bergh en J. C. Sikkel. Predikte Sikkel niet, dat uit ware reformatie der kerk volgt reformatie van het gezinsleven,

reformatie der school, reformatie der wetenschap, reformatie der lectuur, reformatie der maatschappelijke en staatkundige verhoudingen?

We gaan nu voorbij aan Veenhofs aandeel aan het Amersfoortse Congres (1948) dat de stoot gaf aan vernieuwde gereformeerde politiek arbeid. Eveneens aan zijn betekenis voor de reformatie van het onderwijs en zijn werk voor de onderwijzersopleiding in Enschede („Arbeid van het eerste uur”). Ook laten we rusten zijn werk voor de jeugdbonden — vóór en na de vrijmaking — en met name zijn aandeel aan hun methodiek.

Het is hier en nu ook de plaats niet, een kritische beoordeling te geven van zijn persarbeid in De Reformatie en Opbouw, en met name niet van zijn beleid als redacteur.

Het ging er mij slechts om bij het eervol afscheid van de laatste van de vijf werkers van het eerste uur, de laatste van de hoogleraren onder wier leiding in de kostelijke jaren aanstonds na de vrijmaking de theologische wetenschap in Kampen werd beoefend ten dienste van de gereformeerde kerken, een snelle blik terug te werpen en hardop te zeggen: laat ons dankbaar zijn en blijven voor wat de HEERE genadig ons heeft willen schenken in deze dienaar van het woord van het heil Gods in Christus Jezus.

Wat goed was, blijft.
Rotterdam.

J. Faber”

NEGENDE VERANTWOORDING HULPBEOEVENDE STUDENTEN

Dinsdag 18 juni bracht de post f 15,—; f 5,— van en f 10,— van.

Woensdag weer f 10,—, een storting van J.D. te L.

Donderdag f 140,—; f 5,— van R.H.v.D. te B.; f 10,— van G.K.S. te G.; f 25,— van L.H.V. te 's-Gr. en f 100,— van N.N. te U. (884, storting; 602848; en 397828).

Op vrijdag ontving ik twee giften van f 10,—: Joh.v.K. te S. (239276) en W.A.Pr.v.R. te R. (438436) en f 50,— van G.V. te B. (via 162260). Samen f 70,—.

En de zaterdag bracht weer f 75,—. Aldus: f 5,— van A.A.R. te U. (1568212), twee keer f 10,— resp. van P.H. te A. (972297), van H.d.V. te N. (967735) en tweemaal f 25,— van J.A.IJ. te B. (230687) en van H.C. te A. (C. 01341).

Dat maakt totaal f 15,— plus f 10,— plus f 140,— plus f 70,— plus f 75,— = f 310,—.
Fijn!

Hartelijk dank.

En hartelijk aanbevolen!

Giro 903391 t.n.v. G. Visee, Vloedijk 113, Kampen.

ACHTSTE VERANTWOORDING GIFTEN BIJBELS BR. VAN DEN BERG

Zaterdag 25 juni kwam er binnen: H.deV. te L. (553923) f 5,—; J.H.M. te R. (180270) f 5,—; P.deV. te V. (693164) f 10,—; Mej. J.M. V. te U. (669636) f 20,—. Totaal f 40,—.

Dinsdag 18 juni bracht van J.v.D. te G. (446 242500) f 5,—; W.Z. te S. (828249) f 2,50; J.A. T.B. te T. (891200) f 10,—; B.H.v.W. te A. (905 981) f 20,—; Mevr. T.M.M.-D. te 't H. (1023407) f 25,—. Totaal f 62,50.

Woensdag 19 juni. D.IJ. te H. (Y 00159) f 10,—; C.D.G. te W. (storting) f 5,—; K.d.B. te H. (1117199) f 5,—; H.N.deJ. te R. (530066) f 10,—; A.B.Z. (898498) f 100,—. Totaal f 130,—.

Donderdag 20 juni. M.V. te K. (807297) f 5,—; B.H.H. te R. (353896) f 25,—; J.v.d.H. te W. (849863) f 80,—. Totaal f 110,—.

Vrijdag 21 juni. P.P. te 's-Gr. (373881) f 15,—; N.N. via ds. Visee (885174) f 50,—; N.N. te N. (397828) f 100,—. Totaal f 165,—.

Zaterdag 22 juni. J.M. te E. (346506913) f 10,—; P.J.v.O. te Z. (62507) f 25,—; J.H.v.d. B. te A. (299552) gift uit B. f 100,—. Totaal f 135,—.

De weekopbrengst is dus f 40,—, plus f 62,50, plus f 130,—, plus f 110,—, plus f 165,—, plus f 135,—. Maakt een totaal van f 642,50.

Gevoegd bij de eindopbrengst van de vorige verantwoording wordt dat f 642,50 en f 4.421,— = f 5.063,50.

Hartelijk dank!

Giften voor dit doel kunnen overgemaakt worden op giro 59480 van Amro Bank te Schoonhoven t.g.v. H. Amelink, met als bij-schrift „Bijbels voor br. v. d. Berg”.

A.

PSALM 51

Uit de nieuwe berijming der Psalmen.

*Ontferm U, God, ontferm U, hoor
mijn klacht,
ik roep tot U, vergeef, vergeef mijn zonden.
Herstel mijn hart, zie, hoe het is geschonden.
Door eigen schuld verzink ik in de nacht.
Wees mij nabij naar uw barmhartigheid,
reinig mij door uw diepe mededogen.
Om al mijn kwaad kwelt zich mijn hart
en schreit,
mijn zonden staan mij dagelijks voor ogen.*

*Want tegen u, want tegen U alleen
heb ik gezondigd. Red mij van het kwade.
In diep berouw belijd ik U mijn daden,
hoor naar de donkre stem van mijn gewezen.
Ik heb gedaan wat kwaad was in uw oog,
ja, ik erken, ik ben uw gunst niet waardig.
Gij zetelt in gerechtigheid omhoog,
uw woord is waar, uw vonnis is rechtvaardig.*

*Ik ben, o Heer, in ongerechtigheid
geboren en in zware schuld gebonden.
Ontvangen heeft mijn moeder mij in zonde,
zie op mij neer in uw barmhartigheid.
Gij wilt toch dat ik rein ben binnenin,
dat ik in trouw en recht voor U zal leven.
Opdat ik waarlijk zuiver ben van zin,
hebt Gij uw wijsheid in mijn hart gegeven.*

*Voltrek de reiniging en raak mij aan
met bloed en hysoep, dan ben ik genezen.
Was mij geheel, en uit de nacht herzezen
zal ik dan sneeuw wit voor uw ogen staan.
Gun aan mijn oog een lichte ochtendstond,
doe aan mijn oor uw blijde boodschap horen,
dan juicht mijn hart, hoezeer door U gewond.
Doe weg mijn kwaad, wis uit de laatste sporen.*

*Schep in mij, God, een hart dat leeft in 't licht,
geef mij een vaste geest, die diep van binnen
zonder onzekerheid U blijft beminnen,
verwerp mij niet van voor uw aangezicht.
Ontneem mij niet uw heilige Geest, o God,
laat in uw heil mijn hart zich nu verblijden,
en richt geheel mijn wil op uw gebod,
dan zal ik zondaars op uw wegen leiden.*

*Red mij van bloedschuld, God die mij bevrijdt
leg op mijn tong de lof van uw genade.
Open mijn lippen, Heer, ik prijs uw daden
voor heel uw volk met liedren wijd en zijd.
Niet aan het altaar wordt mijn schuld geboet,
geen offerdier, hoe gaaf ook, kan die dragen,
het offer van een diep gewond gemoed
en een gebroken hart zal U behagen.*

*Doe Sion wel naar uw barmhartigheid
en laat haar tinnen in het zonlicht blinken,
doe op haar pleinen weer de liedren klinken
als eens in de welaangename tijd.
Dan hebt Gij lust aan offers, recht gebracht,
met kleinvee stroomt men toe en jonge stieren.
Jeruzalem, ik zie een nieuw geslacht
opnieuw het feest van uw bevrijding vieren.*

INGEZONDEN

5 juni besloot het Gereformeerd Schoolverband met 58 stemmen vóór en 28 tegen, zich op te heffen, als de nieuwe algemeen-Christelijke organisatie zal zijn opgericht. 2/3 deel moest vóór zijn, zou de opheffing doorgaan. 2/3 van 86 stemmen — 57 1/3 stem.

Was er één tegenstemmer méér geweest, dan was de opheffing niet doorgegaan. Die tegenstemmer kwam... na afloop der vergadering pas in de samenkomst der tegen-stemmers, in zaal 17 van het Jaarbeursrestaurant, waar deze zich bezonnen, wat te doen, nu het G.S.V. wordt opgeheven.

Niet alleen het feit, dat de scholen, die zich, om des beginsels wille, niet bij de nieuwe algemeen-Christelijke organisatie zullen kunnen aansluiten, **op de duur** niet door de **nieuwe Schoolraad**, die er komen zal, geholpen zullen worden inzake Commissie van Beroep en Borgstellingsorganisatie, verontrust deze tegenstemmers maar vooral ook dat er van een Gereformeerde voorlichting op onderwijsgebied, door de **nieuwe organisatie als geheel**, géén sprake meer kan zijn.

In deze moeite kon in die samenkomst niets worden **besloten**, omdat de **Geref. Schoolbesturen** zullen moeten beslissen of zij een nieuw, of beter **hersteld** Geref. Schoolverband willen oprichten.

(12 scholen zijn nodig om een Commissie van Beroep te vormen, en 30 om een Borgstellingsorganisatie in 't leven te roepen.)

Bovendien zijn er nog meerdere scholen op Geref. Grondslag, die niet bij 't G.S.V. of C.V.O. of bij geen enkel verband behoren. Als deze scholen bezwaar hebben zich bij de algemeen-Christelijke organisatie aan te sluiten, komen zij ook in moeilijkheden.

Uiteraard was uit deze laatste scholen niemand op deze samenkomst van tegenstemmers.

't Enige dat „besloten” kon worden was dit: Een contactcommissie zal een schrijver voorbereiden waarin aan alle scholen op Geref. Grondslag, die bij G.S.V. C.N.S. en C.V.O. of nergens bij aangesloten waren, zal worden uiteengezet, waarom aansluiting bij de nieuwe algemeen-Christelijke organisatie moet ontraden worden, en waarin zal worden opgewekt zich **gezamenlijk** te bezinnen wat hun te doen staat, om tot waarlijk Gereformeerde voorlichting op onderwijsgebied te komen, en als scholen op Geref. Grondslag aan de wettelijke verplichtingen te voldoen.

De contactcommissie meent, dat niet eer dan eind-augustus de verzending van zo'n schrijven zin heeft.

Wel acht ze het zeer gewenst dat bij haar „secretaris” dhr. F. E. van Delden, Hamweg 15, Harkstede, adressen opgegeven worden van scholen op Geref. Grondslag, die **niet** bij het G.S.V. waren aangesloten, doch wel bij C.N.S. of C.V.O. of „nergens”.

Die contactcommissie bestaat thans uit de heren: Y. Jacobs, Stevinstraat 70, Scheveningen, R. Rintjema, Cort van der Lindenstraat 18, Apeldoorn. C. v. d. Sluys, De Ruyterstraat 41, Dinteloord. J. L. Struik, Kolkweg 41, Laag-Zuthem (O). W. Tamminga, Hoofdweg 57, Harkstede en F. E. v. Delden, Hamweg 15, Harkstede. Ze zal zo mogelijk nog uitgebreid worden, opdat er uit allerlei kring in vertegenwoordigd zijn.

Het enige doel is dat op onderwijsgebied gewerkt wordt naar Schrift en Belijdenis.

De nieuwe vereniging zal uitgaan van de Heilige Schrift, volgens het belijden van de Reformatie in Nederland. Waar vind ik dat belijden anders dan in de belijdenisgeschriften: H. C., 37 art. 5 art tegen de Remonstranten?

Waarom mogen die 3 formulieren niet in de statuten als men met het belijden der Ref. ernst maken wil?

Waarom mogen zelfs de **grondwaarheden** van C.N.S. niet in de statuten?

Waarom dat vage?

Waarom niet o.m. in de grondslag wat in art. 5 der G.B. staat:

„En wij geloven **zonder enige twijfel al wat daarin begrepen is** (n.l. in de H.S.)”, opdat de **organisatie als geheel** afwijst de twijfeling of Adam bestaan heeft, de slang sprak, de ezelin van Bileam sprak, de muren van Jericho vielen, toen Israël er op de zevende dag om heen trok, de twijfeling omtrent het waarlijk gebeurd zijn der feiten in de Schrift vermeld.

Voor de tegenstemmers was er geen enkele afdoende reden om het oude G.S. op te heffen. Ten overvloede zij vermeld, dat het hier uitsluitend gaat om scholen op Geref. Grondslag,

die niet bij 't Landelijk verband van Geref. Scholen zijn aangesloten, noch bij de Ver. voor Geref. Onderwijs (waarbij o.m. Geref. Gemeente-Scholen zijn aangesloten)

Het zal in de toekomst waarin grote moeilijkheden dreigen ook voor 't lager onderwijs, zaak zijn, dat er zo veel mogelijk samenwerking komt met deze 2 verbanden en ook zal het nodig zijn dat allen, die de Geref. belijdenis liefhebben elkaar dienen met hun voorlichting op onderwijsgebied.

Laag-Zuthem (O) Kolkweg 43. J. L. Struik

KERKNIEUWS

Beroepen: te Groningen-Zuid en te Capelle a/d IJssel: ds. B. van Zuylekom te Bergentheim.

Aangenomen: naar Axel: ds. A. Veeffkind te Hoogvliet; naar Hattem: ds. R. te Velde te Schildwolde.

Bedankt: voor Ommen: ds. A. Jagersma te Groningen; voor Zutphen: ds. B. de Vos te Ten Boer; voor Gouda: ds. J. M. Goedhart te Drachten; voor Orangeville (Can.): ds. L. Selles te Chatham.

Geslaagd: voor het propaedeutisch examen theologie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht: drs. J. A. Godschalk te Bussum.

Ds. J. Blokland. Op 30 mei j.l. herdacht ds. J. Blokland, predikant te Delfshaven voor de geestelijke verzorging van varenden, het feit, dat hij 25 jaar geleden als dienaar des Woords werd bevestigd te Anna- Paulownapolder. Dit ambtsjubileum werd door de kerk van Delfshaven, met vele varende broeders en zusters uit het gehele land op feestelijke wijze gevierd.

Ds. S. Braaksma. In verband met zijn vertrek naar Brazilië, bediende ds. S. Braaksma op zondag 9 juni j.l. voor de laatste keer het Woord in de gemeente te Assen. Als tekst had hij gekozen Johannes 3:1-18. Donderdagavond 13 juni vond in de Maranatha-kerk te Assen een afscheidssamenkomst plaats.

Ds. R. Houwen. Op zondag 16 juni j.l. werd ds. R. Houwen, gekomen van Hattem, bevestigd als dienaar des Woords in de kerk te Utrecht-N.W. In de morgendienst had de bevestiging plaats door ds. M. J. C. Blok van Voorburg die bij die gelegenheid het Woord bediende uit Efeze 3:14-21. In de middagdienst verbond ds. Houwen zich aan zijn nieuwe gemeente met een preek over 2 Petrus 1:19.

Ds. A. Hordijk. Op zondag 16 juni ontving de kerk te Kralingscheveer-Krimpen a/d IJssel in ds. A. Hordijk, gekomen van Baflo en Warf-fum haar eerste eigen predikant. De bevestiging geschiedde door ds. J. Rijnveld van Capelle a/d IJssel, na een prediking over Efeze 4:11-12. In de middagdienst bediende ds. Hordijk het Woord uit Ezeze 2:19-20.

„**Reconstructie classis Amsterdam**”. De kerkeraden van Amstelveen (scriba: M. Douma), Amsterdam-C. (scriba: R. Kleine Deters) en Halfweg hebben op zaterdag 15 juni j.l. een „classis-Amsterdam” gereconstrueerd.

Nadat op een vergadering van genoemde kerkeraden hiertoe was besloten en de kerk van Halfweg als roepende kerk was aangewezen, werd onmiddellijk aansluitend een classisvergadering gehouden. Deze vergadering werd bijgewoond door ds. S. S. Cossen van Alkmaar en ds. J. Meilof van Beverwijk, die desgevraagd zitting namen als adviseurs.

Deze classis benoemde een commissie om op de eerstvolgende vergadering verslag uit te brengen over de sedert 26 april 1967 door de classis Amsterdam genomen besluiten, en de herziening die deze eventueel behoeven.

Voorts werd de kerk van Amstelveen (scriba: M. Douma) opgedragen nog dit jaar een P.S. voor Noord-Holland bijeen te roepen. Genoemde kerkeraad van Amstelveen deelde nog mee, dat hij zo spoedig mogelijk hoopt over te gaan tot het beroepen van een eigen predikant.

Geref. Kerk Beverwijk. Kerkgebouw, Prinsesselaan 10, dichtbij station: (ds. L. E. Oosterhoff). Diensten op 30 juni om 8.30 uur ds. A. H. Algra te Wormer en 3.00 uur ds. C. P. Plooy te Heemstede, verder normaal 4.45 uur.

Redactieleden:

Ds. H. AMELINK, Dr. J. BOSCH,
P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Drs.
J. G. VAN OORD, Dr. P. G. SMELIK,
Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

Ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452

Abonnementsprijs

f 15,— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.

Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

Geref. Kerk Eindhoven, Frederik Hendrikplein 35. Diensten op zondag 30 juni 1968 om 9.30 uur v.m. en 16.30 uur n.m. Voorganger ds. G. van den Brink.

Middelharnis. Met ingang van zondag 30 juni, zullen de diensten te Middelharnis aanvangen 10.30 uur en 16.00 uur in de Hal v. d. Geref. Lagere School, Julianaweg, nabij Busstation. Dit in verband met te houden diensten te Ouddorp (Z.H.)

Vakantiegangers Ouddorp (Z.-H.). Uitgaande v. d. Kerk te Middelharnis worden vanaf zondag 30 juni kerkdiensten gehouden te Ouddorp in de kantine v. d. speeltuin a/d Oosterweg. Aanvang 's morgens om 8.30 uur. Zij die over eigen vervoermiddel beschikken kunnen ook de middagdiensten te Middelharnis bijwonen, die aanvangen om 16.00 uur in de Hal v. d. Geref. Lagere School, Julianaweg, nabij bus-station.

De Redactie ontving

Kerknieuws, weekblad onder redactie van W. C. F. Scheps (hoofdredacteur) en drs. N. Scheps. Adres van redactie en administratie: Paulinastraat 14, 's Gravenhage. Postbus 2100, Telefoon 070-838372. Abonnementprijs f 4,35 per kwartaal.

Het nummer, dat ons werd toegezonden is het jubileumnummer. Het blad bestaat namelijk 25 jaar.

Het is illigitaal begonnen in de oorlog. Na de bevrijding werd het legaal.

De bedoeling van het blad wordt in een hoofd-artikel zo weergegeven: „Want Kerknieuws” is geen opinieblad noch orgaan van een bepaalde groep... Maar wij willen het nieuws garen uit alle streken en dat onze lezers bieden opdat zij alzijdig zullen georiënteerd zijn en ook leren verder te zien dan eigen kerkelijke neus lang is. Dat heeft „Kerknieuws” nu vijfentwintig jaar gedaan. Uiteraard met vallen en opstaan.”

Het bedoelde en bedoelt heel het gebied van protestants kerkelijk leven te beslaan en verslaan.

Het blad is een begrip geworden.

Over de keus van het nieuws is uiteraard wel eens verschil van mening mogelijk. Ook in dit nummer blijkt wel dat de scheur die in 1943 en volgende jaren in de Gereformeerde Kerken getrokken is, nog steeds zijn gevolgen doet gevoelen.

Wat een onzalige tijd was het in 1943.

Wat is er weinig veranderd!

A.

Voor de zeer vele blijken van medeleven, ons betoond tijdens de ziekte en het heengaan van mijn lieve man, onze vader en grootvader

OEDS WIETSE BOUWSMA

zeggen wij u oprecht dank.

Het heeft ons zeer getroost en bemoedigd en doet ons in de kracht des Heeren verder gaan.

M. S. BOUWSMA-KNOL
Kinderen en kleinkinderen

Kampen, juni 1968.
Burgwal 22.